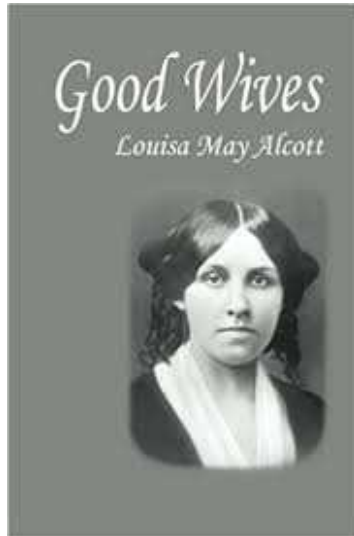

LOUISA MAY ALCOTT: LITTLE WOMEN; GOOD WIVES. 1994;1995.
PENGUIN BOOKS LTD., LONDON.

Pardi-Oláh Roberta: *Kisasszonyokból Jó feleségek?*

Leánynevelés a 19. századi transzcendentalista Amerikában

<https://doi.org/10.71157/upsz.2025.05-06.10>

Az 1800-as évekről általában a magyar szabadságharc, az amerikai polgárháború, a művészetben a romantika szenvedélyes pártosa vagy a realizmus társadalmi tükre jut eszünkbe. Ha pedig a történelmet és az irodalmat formáló személyekre gondolunk, a felsorolásban nagyrészt férfiak neve szerepel. A patriarchális társadalmakban a nők főként másodlagos szerepben, csupán a háttérszálak mozgatójával érhetek el bárminemű változást. Kivételt képeznek ez alól például Nyugat-Európában a Brontë nővérek, Jane Austen vagy a

századfordulóhoz eljutva a pedagógia világában Maria Montessori.

Pedig a messzi Amerikai Egyesült Államok bölcsőjében, Massachusetts államban néhány haladó eszmét valló filozófus, teológus és pedagógus már az 1830-as években azon dolgozott, hogy az oktatás és a közéletbe való beleszólás nemre és bőrszínre tekintet nélkül mindenkit alanyi jogon megillessen.

A filozófiai és politikai transzcendentalizmus mint mozgalom Kelet-Massachusettsben alakult ki, és bár az irányzatot aktívan mindössze az 1830-as évek közepétől

az 1840-es évek végéig követték aktívan, a hatása kiterjedt az amerikai kultúra további évtizedeire is, sőt, a mai napig érezhető. A transzcendentalisták megkérdőjelezték a kialakult kulturális formákat, megpróbálták újraintegrálni a szellemet és az anyagot, és az ideákat konkrét cselekvések vezérfonalául használni. A közösségi cselekvés és/vagy individualizmus kérdésében az irányzat ambivalens volt.

A transzcendentizmus *Bickman* (2002, 1. o.) szerint a vallásban és az oktatásban gyökerezett, majd átterjedt a filozófia, az irodalom és a szociális reformok területeire. Az irányzat eszméi a következő alappilléreken nyugodtak:

- az individuum olyan irányú fejlesztésének szükségessége, hogy az egyéniség kibontakoztatása mellett az ember a közösség hasznos és építő tagja is legyen;

- az istenhit és a keresztény értékrend követése;
- a munka és a tanulás alapvető és életre szóló fontossága.

Ralph Waldo Emerson az esszéiben, valamint a híres emberekről szóló portréiban, illetve Henry David Thoreau a hosszabb-rövidebb lélegzetű írásaiban a filozófia tudománya felől közelítve fejtették ki a transzcendentizmus értékrendjét. Louisa May Alcott viszont az ifjúsági és a felnőtt irodalom keretei közé ágyazta a fentebb felsorolt ideákat. Leghíresebb művei a *Kisasszonyok* (*Little Women*) és a folytatása, a *Jó feleségek* (*Good Wives*) négy lánytestvér és az ő közösségüket központilag összetartó édesanyjuk életén keresztül mutatta meg a transzcendentizmus életideálját, külön kitérve a női sorsok lehetséges alakulására.

A kép forrása a *Kisasszonyok* filmadaptáció (1994)

Meghatározó az első könyvben – mely egy év történetét öleli fel – az édesapa fizikai távolléte, de szellemiségének annál erősebb hatása a családjá életére. A lányok anyjuk segítségével tudatos személyiségfejlesztésen és önvizsgálaton mennek keresztül, hogy mire az apjuk hazatér, már kiforrottabb, szellemileg és lelkileg érettebb emberként

fogadják őt. Az író édesapja, Bronson Alcott atyai nevelő hatását és a keresztény szellemiséget tükrözi az is, hogy a regényben a March lányok karácsonyra John Bunyan klasszikus művét, *A zarándok útját* kapják ajándékba az édesanyjuktól. Ezt a könyvet olvassák reggelente vagy esténként, és Christiannal, a regény főhősével együtt hosszú

fejlődési utat tesznek meg. A *Kisasszonyok* több része is utal Bunyan könyvére. Rögtön az első fejezet címe *Playing Pilgrims (Zarándokjáték)*, valamint itt említhetők azok a külön fejezetek, melyeket Louisa May Alcott a négy testvérnek szentelt, bemutatva, amint megküzdnek valamilyen nehézséggel vagy kísértéssel az életükben. Beth, aki visszahúzódó és nehezen ismerkedik új emberekkel, a szomszéd házában megtalálja a „Szépség palotáját”-t (*Beth Finds the Palace Beautiful*), összebarátkozik az idős szomszéd úrral, aki megengedi a zeneszerető kislánynak, hogy játsszon a hatalmas zongorájukon, és később még egy pianínót is vesz neki. Amynek át kell kelni a „Megaláztatás völgyén” (*Amy's Valley of Humiliation*), mert az iskolában csintalanság miatt a tanár az osztály előtt bünteti meg tenyeressel. Jo írói babérokra tör, és amikor Amy bosszúból elégeti a kiskönyvét, amelybe féltő gonddal jegyezte le a történeteit, Jo kénytelen „találkozni a pusztító angyallal, Apollyonnal” (*Jo Meets Apollyon*).

Meg pedig egy dúsgazdag család bálján esik kísértésbe, és úgy tűnik, elvakítja a pompa és a fényűzés, de végül nem nyeli el őt a „Hiúság vására” (*Meg Goes to Vanity Fair*). A lányok előszere-ttel építgetik „légvárait” (*Castles in the Air*), álmodoznak a jövőjükéről, és végül sok viszontagság után megérkeznek a „kellemes mezőkre” (*Pleasant Meadows*) (Alcott, 1994).

A történetmesélés stílusa a mai olvasó számára többször érződhet didaktikusnak, a korban viszont modernnek és újítónak számított. Főleg az anya és a négy lány egyénisége, valamint a testvérek beszédmódja, mely eltér az ifjúsági irodalomban akkoriban megszokott és etalonnak számító stílustól, melyben szépen megszerkesztett, összetett mondatok sorakoztak egymás után. A lányok többször fogalmaznak töredékesebben, tehát az előbeszédhez

hűen. A legfiúsabb karakter, Jo pedig egészen addig merészkedik, hogy a korban szlengnek ható kifejezéseket is használ. Nem csoda tehát, hogy a fiatal lányok körében a futótűz gyorsaságával terjedt a regény, és óriási népszerűsége tett szert Amerikában, majd átjutva az Atlanti-óceánon világsiker lett. Egyszerűen őszinte volt; minden sora, a szereplők minden megnyilvánulása. A lányok a regényben már nem idealizált fiatalok voltak, hanem hús-vér emberek, erényekkel és gyenge pontokkal. (*How Louisa May Alcott...*,

2015) Nagyon könnyen lehetett velük azonosulni, az olvasó könnyen megtalálta a történetekben a saját élethelyzeteit. Louisa May Alcott a karaktereket a saját családtagjairól mintázta, amivel maximálisan megerősítette az élethűséget és a műőszinteséget.

Jo írói babérokra tör, és amikor Amy bosszúból elégeti a kiskönyvét, amelybe féltő gonddal jegyezte le a történeteit, Jo kénytelen „találkozni a pusztító angyallal, Apollyonnal” (*Jo Meets Apollyon*).

stílusa a mai olvasó számára többször érződhet didaktikusnak, a korban viszont modernnek és újítónak számított

A kép forrása a *Kisasszonyok filmadaptáció* (2017)

A négy testvér különbözősége egy kirakós elemeiként fonódik egymásba, így egységes egészet alkotva. A legidősebb lány, Meg 16-17 évesen már a felnőtt nők tradicionális élete felé tekintget, és végül azt az életutat fogja bejárni, amely a korban etalonnak számított: példás házasság, két jól nevelt gyermek, a családi kötelek prioritása minden mással szemben és a háztartás vezetése – ilyen volt a tizenkilencedik századi nők hagyományosan elfogadott sorsa. Meg a kor szépségideáljának is megfelel, és fehér bőrével, telt alkatával, dús hajával és szabályos arcvonásaival a bálok egyik legnépszerűbb alakjává válik, akinek a táncrendje gyorsan megtelik. Ennek ellenére a húga, a második lány, Jo lett lányok nemzedékeinek a példaképe. Nem szabályos szépség, de őszinte és mindig fürkésző tekintete megragadja az embert. 15-16 évesen még egy kicsikóhoz hasonlóan igyekszik koordinálni a hirtelen megnyúlt végtagjait, és az ő nagy csatája az, hogy idővel igazi nővé formálódjon, a szenvedélyes természetét pedig a társasági érintkezések során a megfelelő mederben tudja tartani (Alcott, 1994). *Carolyn Heilbrun* (1979, 144. o.) elemzésében hangsúlyozta, hogy az amerikai próza

univerzumában pont egy olyan karakternek (Jo) van az egyik legforradalmibb hangja a nők konvencionális szerepe elleni fellépés tekintetében, aki egyúttal egy gyermekirodalmi klasszikusban szerepel. Kiemelte a lány lázadását a női passzivitás, a hosszú ruhák és a saját maga csinosíttatása ellen, és alátámasztotta, hogy Jo miért vonzódik jobban a férfiak világához: ők szabadok, aktívak, és bátran lehetnek nyitottak (Uo.). Amy, a legifjabb lány ezzel szemben már 11-12 évesen igyekszik igazi dámaként viselkedni és választékosan beszélni, ám a csupán félig-meddig helyesen használt kifejezések inkább komikus hatást váltanak ki másokból. Beth, a negyedik lány 13-14 éves, rózsás arcú, galamblelkű és visszahúzódó. Ő a regény folytatásában is ugyanilyen tulajdonságokkal bír, ő marad a család érzékeny zongoristája és a házimunka szorgos méhecskéje, egészen a néhány év múlva bekövetkező haláláig. A súlyos megbetegedésének körülményei is pontosan ábrázolják önfeláldozó természetét, hiszen korábban a közelükben élő szegény német bevándorló család skarlátos kisbabáján próbált segíteni. Azonban őt is leveri a kór, és bár meggyógyul, soha nem épül fel teljesen, az

immunrendszere egyre gyöngül, míg törékeny kis teste végleg felmondja a szolgálatot (Alcott, 1994, 1995).

Az önzetlenség a regényben az egész March családra jellemző, és példaként szolgál az olvasónak. A transzcendentalizmus egyik alapeszménye, hogy előbb adjunk ételt a nálunk mostohább körülmények között élő szomszédainknak, és csak azután együnk mi magunk. Ez a tiszta idea a saját korában és ma is utópisztikusnak hat, hiszen a materialista szemlélet és az

emberekbe kódolt túlélési ösztön lehetlenné teszi az egyetemes önzetlenség elérését. Bár maga a transzcendentalizmus sem azt állította, hogy az individuumot fel kell áldozni a közért, hanem azt, hogy úgy kell önmagunkat megvalósítani, hogy közben a társadalom hasznos polgárai legyünk. Ezt üzeni a két regény is, hiszen Jo tanárként és íróként vagy Amy festőként való kiteljesedése sok más ember hasznára is válik (Alcott, 1994, 1995).

A kép forrása a Library of Congress

A tény, hogy egy nő kenyérkeresőként önállóan eltartja magát, abban a korban még forradalminak számított. Jo March példája – tudniillik hogy New Yorkba megy és szerencsét próbál – nem volt egyedül a korban, de elterjedt sem. Alakjának regénybeli írói pályafutása a 19. század női szerzőinek

– mint Harriet Beecher Stowe, Margaret Fuller, Emily Dickinson és maga Louisa May Alcott – a valóságban is látott sikereit tükrözi. A regény második részében azonban Jo magánélete meglepő fordulatot vesz: férjhez megy. Az első kötet sikerei után a fiatal lányok elárasztották leveleikkel az

írónőt, és azt kérték, hogy Jo menjen feleségül igaz barátjához, a szomszédban lakó arisztokrata fiúhoz, Laurie-hoz. Ám Ms. Alcott nem óhajtotta kiházasítani a saját alteregóját, mint ahogy ő maga sem ment férjhez soha. Az pedig, ha Jo-t egy jóképű, gazdag fiatalemberhez adja hozzá, szerinte kifordította volna a lány egyéniségét. Pedig Laurie-t kifejezetten haladó szellemű ifjúnak ismerjük meg, aki Jo-t teljesen egyenrangú társként kezeli. Sőt, Judith Fetterley elemzését követve, a két fiatal kapcsolatában Jo intellektuálisan és érettség tekintetében is magasabb rendű. Jo saját maga is *fiúnak* tartja, „the dear boy”-nak szólítja Laurie-t (Fetterley, 1979, 142. o.). Végül olvasói nyomásra Ms. Alcott mégis kiházasította a legindividuálisabb szereplőjét, de saját bevallása szerint is egy érdekes társat talált neki: egy művelt, ámde szegény származású német egyetemi tanárt (Matteson, 2007, 346. o.). Fetterley kiemelte a férj, Friedrich Bhaer életkorát és tanultságát, és hangsúlyozta, hogy kettejük kapcsolatában Jo a diák, sőt a gyermek. Friedrich a regényben németül tanítja őt, amit Jo azzal viszonz, hogy megstoppolja a férfi zokniját. A fiatal lány alárendelt szerepbe kerül a kapcsolatukban, ezzel pedig teljesíti korának a nőkkel szembeni elvárását, miszerint a házasságban a férjnek kell dominálnia (Fetterley, 1979, 142. o.). Jo Friedrich-vel alapítja meg az iskoláját, feladván az írói karrierjét, és két közös gyermeket is felnevelnek együtt. Viszont Louisa May Alcott és alakja, Jo March

emancipált nézetei ellenére az iskolába főként fiúk járnak. Ez az ellentmondás kiábrándítóan hatott számos olvasóra. Hiszen korábban pont az volt a *Kisasszonyok* és a *Jó feleségek* üzenete, hogy a lányok is részesülhessenek ugyanolyan magas képzésben, mint a fiúk.

Bronson Alcott, a szerző apja maga is tanította a saját lányait, sőt babakoruktól kezdve naplót vezetett a fejlődésükről, melyben főleg pszichológiai szempontból elemezte őket. Örült a legidősebb Alcott nővér, Anna éleltségének és kiegyensúlyozott lelki világának (Matteson, 2007, 45–46. o.), és elcsodálkozott a második lány, Louisa szokatlan életerején és akaratosságán (Uo., 63. o.). A két fiatalabb lányról,

Lizzy-ről és May-ról már nem vezetett olyan részletes naplót, mint az idősebbekről, mert lelkesedése más feladatok irányába terelte, inkább foglalkozott az olvasással és elmélkedéssel (Uo.,

52. o.). Később Bronson Alcott a saját lányain végzett pszichológiai megfigyeléseket. Alaposan tanulmányozta a jellemüket. Például az asztalon hagyott egy almát, és közölte velük, hogy az az övé, majd később megeszi. Mivel a kislányok egyik kedvenc csemegéje volt az alma, nehéz feladatot jelentett érintetlenül hagyni a gyümölcsöt, de Anna, az idősebb testvér ellenállt a kísértésnek, míg Louisa végül megette az almát, az apja szerint bebizonyítván, hogy az akarata erősebb az önfeláldozó hajlamánál (Cheever, 2010, 20. o.).

teljesíti korának a nőkkel szembeni elvárását, miszerint a házasságban a férjnek kell dominálnia

A kép forrása a Kisasszonyok filmadaptáció (1994)

Tanulságos a két regényben a March család és az őket körülvevő gazdag emberek világnézetének különbségeit megfigyelni. March-ék is előkelő famíliának számítanak, ám elszegényedtek, azonban a bálókra, rendezvényekre hivatalosak. Viszont sokkal haladóbb nézeteket képviselnek, mint a többiek. A lányok édesanyjának nem elsődleges célja férjhez adni a gyermekeit, hanem igyekszik abban segíteni őket, hogy azzá váljanak, akik szeretnének lenni. Meget, ahogy már utaltunk rá, egy rövid időre magával ragadja a bálók csillogó világa, ám hamarosan visszatalál eredeti önmagához és a valódi értékrendjéhez. Jo-t már eleve nem érdeklik az ilyen ünnepek, de nővére miatt elmegy egyszer. Viszont tudatosan nem illeszkedik be, hanem inkább egy külön teremben táncol Laurie-val. Beth visszahúzódo természete miatt soha nem megy bálba, Amy azonban igazi társasági hölgygé neveli ki magát, aki a modorával eléri azt is, hogy Jo helyett őt vigye a nagynénjük Európába, majd a Jo által megsebzett szívű Laurie-t veszi pártfogásába, míg végül egybekelnek, lányok születik, és élnek a gazdag, haladó

szellemű és mecénás hajlamú előkelők életét (Alcott, 1994, 1995).

A női egyenjogúság és a konvencionális feleségszerep között egyensúlyoz a lányok édesanyja, Marmee, aki a férje távollétében igyekszik egyedül ellátni mindkét szülői szerepet. Igazi támasza a lányoknak mindvégig: bátorítja őket, hogy kiteljesedjen az egyenlőségük, és együtt örül-sír velük, bármi történjék is (Alcott, 1994, 1995). Marmee az író édesanyjának, Abigail May Alcott-nak az alteregója, aki maga is erős egyéniségként a családjá támasza volt, jótekingodott: segített a szegényeken, művelte magát és gyakorlatiasságával balanszként szolgált férje idealizmusával szemben. Támogatta a rab-szolgaság eltörlését, és harcolt a nők szavazati jogáért.¹ Charles Strickland (2002, 44–54. o.) kiemeli: Mrs. Alcott fontosnak tartotta, hogy lányainak kenyérkereső munkája legyen, amivel el tudják majd magukat tartani. Valamint keményen kritizálta általában a korabeli lányok oktatását, mert nem cselekedni és létezni tanították őket, hanem megjelenni. A 19. század derekán a következő munkalehetőségek adódtak ifjú hölgyeknek: tanítás, házvezetés, varrás és gyári

¹ Az adatok forrása: <https://louisamayalcott.org/abigail-may-alcott>

munka. Ezekről a keretekről Louisa May Alcott több művében írt is. A legidősebb Alcott lány, Anna pár munkás év után férjhez ment, és szerény anyagi körülmények között, de boldogan élt. Két gyermeket nevelt fel. Hogy az Alcott család ne éhezzen, maga Mrs. Alcott is aktívan dolgozott. Elkötelezett igazságharcosként pedig többször szót emelt a nők alulfizetettsége ellen. A második lány, Louisa May Alcott oldotta meg végül a család anyagi problémáit azáltal, hogy sikeres író nő lett. Előtte természetesen ő is végigkapaszkodott a ranglétrán: varrt, háztartást vezetett, majd tanított. Anyagi biztonságát véres történetek írásával alapozta meg, ezeket különböző lapok publikálták. Ezek után lépett arra az útra, amelyről a fentiekben is beszéltünk: sikeres regényeket írt, legtöbbit az ifjúságnak. Az írói hírnévért azonban nagy árat is fizetett, hiszen a túl

sok munka rombolta az egészségét. Sosem ment férjhez, nem is vette komolyan a kéreőit, és az édesanyja szenvedése is eltántorította őt a házaselettől.

A valódi Alcott és a fiktív March nővérek sorsán keresztül alaposan megismerhetjük a 19. századi New England-i transzcendentizmus eszméit és elképzeléseit a lányok és nők fejlődéséről. Megtudhatjuk, hogy gyermekként milyen irányelvek alapján nevelték őket a szüleik, milyen lehetőségeik voltak a közoktatásban, majd a munka frontján, és még részletesebben belelátunk, hogyan tanították „transzcendentista módra” őket. Ezzel a kor és irányzat társadalmi szemlélete is erősen tükröződik, illetve történelmi, filozófiai és pedagógiai képet is kapunk arról, hogyan lettek a Kisasszonyokból Jó Feleségek, érett, tevékeny felnőtt nők.

Fehasznált irodalom

- Alcott, L. M. (1994): *Little Women*. Penguin Books Ltd., London.
- Alcott, L. M. (1995): *Good Wives*. Penguin Books Ltd., London.
- Bickman, M. (2002): *An Overview of American Transcendentalism*. University of Colorado. Letöltés: <https://weisun.org/enrichment/apush/transcendentalism.pdf> (2025. 05. 05.).
- Fetterley, J. (1979): *Little Women: Alcott's Civil War*. In: Stern, M. B. (szerk., 1984): *Critical Essays on Louisa May Alcott*. G. K. Hall & Company, Boston, Massachusetts.
- Heilbrun, C. (1979): *Jo March: Male Model – Female Person*. In: Stern, M. B. (szerk., 1984): *Critical Essays on Louisa May Alcott*. G. K. Hall & Company, Boston, Massachusetts.
- How Louisa May Alcott revolutionized the “book for girls” with *Little Women* (2016. 03. 21.). Letöltés: <https://www.loa.org/news-and-views/982-how-louisa-may-alcott-revolutionized-the-book-for-girls-with-little-women/> (2025. 01. 18.).
- Matteson, J. (2007): *Eden's Outcasts*. W.W. Norton & Company, New York.
- Strickland, Ch. (2002): *Victorian Domesticity: Families in the Life and Art of Louisa May Alcott*. University Alabama Press, USA.
- Wittemann, A., photographer. (ca. 1939) *5th Avenue and 42nd Street the reservoir to the left / photo by A. Wittemann*. New York, ca. 1939. 1885. [Photograph] Retrieved from the Library of Congress. Letöltés: <https://www.loc.gov/item/94503792> (2025. 06. 20.).